

Szemléleti áttörés

Laudáció egy könyvtártörténeti munkáról*

Örömmel üdvözljük Bánfalvi Lászlóné könyvtárigazgató könyvét, amely *Az ózdi könyvtárkultúra története I. A kezdetektől 1949-ig* címmel, illetve alcímmel jelent meg. Szorgos munkával készült, értő, korrekt áttekintés, amelynek szépségét (ha lehet egy szakmonográfiáról ilyen mondani) gazdag forrás- és tényanyaga, még inkább az érzelmi többlet, a hely és a tárgy iránti szerető lelkesedés adja, amivel közeledett témájához. A miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár vállalkozott a kiadására, a két éve indult, igen ígéretesnek látszó *Borsodi kalácsolás* című sorozatában (ez a negyedik kötet). Hogy az értekezés napvilágot láthatott, az Ózd Város Önkormányzatának és a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kollégiumának is köszönhető. A városvezetés erkölcsi támogatásáról tanúskodik Benedek Mihály polgármester megnyerő köszöntője is, amely a könyv élén olvasható. Mindannyian megnyugodhatnak: fontos könyv születésénél bábkodtak.

A mű jelentőségét három gondolatban foglalhatjuk össze: számottevő mennyiségű adalékot szolgáltat a város helytörténetéhez; jelentékeny hozzájárulás a könyvtártörténeti, tágabban a művelődés- és társadalomtörténeti kutatás gazdagodásához; hozadéka, mondandója van a jelen számára is.

Helytörténeti jelentőség

A szerző elsősorban az 1884–1949 között létező Ózdi Gyári Olvasó Egylet és könyvtára történetét tárja elénk, ám fő vonalaiban felvázolja a település és mindenekelőtt az alapító, fenntartó üzem, a Rimamurány-Salgótarjáni Vasgyár Rt. fejlődését és felszámolásának históriáját is. Továbbá függelékben bemutatja a vállalat környékbeli telephelyeinek, gyárainak, bányáinak hasonló egyesületeit és könyvtárait (a helyi gyári tisztí kaszinó, a borsodnádasi munkás olvasó egylet, a bánszállási, farkaslyuki, járdánházai és somlyári bányatalepi olvasókör), valamint az ózdi és a környező (ma már a város részét alkotó) falvak (Bolyok-Vasvár, Sajóvárkony, Center, Susa, Szentsimon, Uraj) községi és egyéb könyvtárait, pontosabban a róluk fellelhető információkat.

A kezünkben lévő kötet egyik fő (ha nem a legfőbb) erénye az egykorú források hozzáértő hasznosítása. Kivételesen szerencsés helyzet, hogy az Ózdi Gyári Olvasó Egylet iratanyagának egy része, mégpedig jelentékeny része megmaradt, és azt ma a helyi városi könyvtárban őrzik (legfontosabb az 1913–1949 közötti öt

* Elhangzott az Ózdi Városi Könyvtárban, 2007. október 4-én.

kötetnyi jegyzőkönyv). Még az egykori állományból is megtalálható jó néhány darab, köztük könyvészetileg is érdekes és értékes példányok (például *A műveltség könyvtára* című sorozatból *A technika vívmányai* című kötet, az 1942. évi katolikus munkásnaptár, a *Színházi Élet* egyes számai). Fellelhetők a hajdani könyvjegyzékek, a nyomtatott alapszabályok stb.

Ritka eset, hogy egy helytörténeti, pláne egy könyvtártörténeti kutató ilyen széles eredeti forrásbázisra támaszkodhat. A kollegina élt ezzel a lehetőséggel, és a kútforrásokból meríthető információkat a vonatkozó szakirodalom, főként a helytörténeti közlemények gondos tanulmányozásával igyekezett kiegészíteni, és ahol szükséges volt, értelmezni. Felhasznált visszaemlékezéseket és más szóbeli közléseket is. Nagyon rokonszenves magatartás, hogy a szerző nem tolakszik a források, a tények elé, nem akar mindent megmagyarázni, és nem akar az olvasónak „üzenni”, vagy ítélőbíróként tetszelegni. Sokszor és viszonylag sokat idéz, vagyis hagyja „beszélni” a hajdani iratokat és egyéb dokumentumokat, és csak ott szól közbe, ahol az elengedhetetlen. Nem takarékoskodott a hivatkozásokkal, szakszerű lapalji jegyzeteinek száma magas; ezáltal növeli a kötet megbízhatóságát és az információk ellenőrizhetőségét.

Külön is kiemelendő a monográfia képanyaga (a terjedelem közel egyharmada!), amelyet az úgynevezett főszöveg és a függelék után kötöttek be, visszafogott, tényszerű képaláírásokkal. Ennek a kb. ötvenöt oldalnyi résznek a lapozgatása önmagában is élményt kínál: az ózdiaknak, az innen elszármazottaknak és a kívülről érdeklődőknek egyaránt. Mit láthatunk? Egyebek között fotókat a városról (akkor még községről), a vasgyárról, a kolóniákról és a tipikus lakóházakról, a gyártelepi iskoláról, kórházról, fürdőről, az Olvasó Egylet székházairól, a művelődési tevékenységről, és természetesen elsősorban a könyvtárról, a könyvtárosokról, a könyvekről, a könyvjegyzékekről, az iratokról, no meg a többi könyvtárról is. Még az utóbbi évek megemlékezéseiről és a 2007-ben felújított székházról is vannak felvételek.

A körültekintő, mélyre hatoló, ugyanakkor arányaiban mértéktartó forrásfeltárás és forrásközlés, a korabeli dokumentumokból idézett szövegek, az igényes grafikonok és táblázatok, továbbá az imént említett, jó érzékkel kiválogatott képanyag révén szinte megelevenedik az olvasó előtt az egylet és az egyleti könyvtár mindennapi élete, sőt még a gyártelep iskolájáról, a kórházról és a fürdőről is képet kapunk. Kevés fantáziával magunk elé képzelhetjük az 1884. november 14-ei alakuló közgyűlés pillanatait, az új székház (a művelődés igazi palotája) 1924. október 24-ei avatásának ünnepi hangulatát (találó részleteket olvashatunk az avató beszédekből). Magunk elé képzelhetjük a könyvtári órákat, a könyvtárosokat és az olvasókat (az ún. felvigyázó személyzetet, a munkásokat, a külső tagokat, többnyire kézműveseket). Elképzelhetjük, miként történt a kölcsönzés, illetve otthon hogyan vigyáztak a könyvekre. Hogyan gyarapítottak, milyen volt a feldolgozás, hogyan védtek meg az állományt, miként készülhetett egy-egy nyomtatott könyvjegyzék és így tovább.

A közölt adatokból következtethetünk az ózdi munkások olvasási kultúrájára, irodalmi érdeklődésére is. A korabeli történelmi adatok ismeretében, azokkal összehasonlítva kiderül, hogy mindaz, amit az olvasmányokról, a könyvtári állományból elénk tárul, a korabeli polgári vagy inkább: kispolgári ízlést tükrözi, annak felel meg. A legnépszerűbb szerzők Jókai, Verne, Gárdonyi, Herczeg Ferenc, a század-

fordulón Beniczkyne Bajza Lenke, Ohnet, Courths-Mahler, Karl May, no meg persze Petőfi; de azért a két világháború között szép számmal megvoltak Krúdy, Móricz, Kassák, Csehov, Lev Tolsztoj, Romain Rolland művei is.

A kötetben meglehetősen sok név található. Helyes megoldás, mert ezáltal még közelebb kerülnek a ma emberéhez az egykori történetek és törekvések. Az utódok, rokonok, ismerősök személyes kötődései magától értetődően fokozhatják az érdeklődést. De bárki számára – aki ózdi vagy ózdinak vallja magát – érdekes olvasmány lehet, lesz a kötet. És akik elolvassák vagy csak belelapoznak, bizonyára igazolva látják majd a polgármesteri köszöntőnek azt a kitételét, mely szerint a város múltja büszkén vállalható.

Könyvtártörténeti szerep

Az ózdi könyvtártörténeti dolgozat szervesen illeszkedik azoknak a hazai munkáknak a sorába, amelyek e tárgykörben az elmúlt években születtek. Az utóbbi időben ugyanis számos tényező együttes hatására Magyarországon is örvendően fellendült a könyvtártörténet-írás; olykor-olykor olyan témák, könyvtártípusok, problémák stb. is a figyelem előterébe kerültek, kerülnek, amelyekről korábban alig vagy egyáltalán nem jelent meg publikáció.

Bánfalvi Lászlóné kismonográfiája a maga területén *szemléleti áttörést* jelez. A munkáskönyvtárakról (precízebben: a munkások könyvtáiról) a rendszerváltozást megelőző évtizedekben viszonylag sok szó esett, de elsősorban vagy csaknem kizárólag a szakszervezeti, szakszervezeti, munkásotthoni és szociáldemokrata gyűjteményekről. Ugyanakkor a vállalatok, a munkáltatók által dolgozóik számára szervezett, fenntartott, a gyári vezetés által épített székházakban működő könyvtárakról nemigen (illetve, ha igen, csak érintőlegesen, szemléletileg elmarasztalóan) írtak, írhattak. Holott – mint azt az ózdi áttekintés is világosan bizonyítja – ezek is hatékony szerepet játszottak a műveltségi javak terjesztésében, az ízlés formálásában.

A Rimamurány-Salgótarjáni Vasgyár Részvénytársaság a hazai polgárosodás fellendülő periódusában, 1881-ben jött létre. A gyár felvilágosult, a nemzetközi folyamatokra figyelő vezetőinek, valamint az ózdi vasgyár művelődni vágyó munkásainak és kistisztviselőinek szándékai találkoztak, amikor három év elteltével már meg is szervezték a felvigyázó és munkás személyzet olvasó egyesületét. Az egyesület és különösen annak könyvtára évtizedeken át eredményesen működött. A tetőponton, 1940-ben 8289 kötet állt a mintegy 3500 könyvtári tag rendelkezésére. A második világháború utáni években, a biztató kezdet után a keserves haldoklás következett; ennek a pár esztendőnek a történései érdekesek, sőt izgalmasak, ám egyben szomorúak is.

A szerző nagy teret szentel ennek a kérdéskörnek, lépésről lépésre követi a megszűnés – valójában megszüntetés – mozzanatait, állomásait. Az Olvasó Egyesület két irányból támadták: a kormányzat felügyelete alá vonta az összes egyesületet (leginkább a letűnt rendszerhez való viszonyt vizsgálták); a pártpolitika (az MKP és az SZDP) pedig ideológiai-politikai kifogásokat emelt a burzsoák (tőkések) által létesített intézménnyel, „polgári egyesülettel” szemben. Csak egyetlen példa: 1946-ban megvonták a székház mozi-engedélyét, és az SZDP-nek

adták át (ekkoriban az összes mozi a koalíciós pártok tulajdonába, kezelésébe került, ez volt az egyik fő anyagi bázisuk); az elvesztett engedély ügyében az egyesület vezetői kétségbeesésükben még Rákosi Mátyást is megkeresték. A sikeres egyesület és a könyvtár sorsa azonban megpecsételődött. A fordulat évét követően, 1949. április 28-án a belügyminiszter feloszlatta – minden indoklás nélkül – az Ózdi Gyári Olvasó Egyletet is. A záró közgyűlést június 26-án tartották meg. Az előterjesztés öntudatosan, ugyanakkor beletörődően állapította meg: *„A népi demokrácia 4 éve alatt eljutottunk oda, hogy Ózd kulturális fejlődésében akadályok jelentkeznek, amelyeket el kell hárítani az útból. Az Olvasó-Egylet eddig megtette kötelességét, szem előtt tartva az ózdi vasgyár dolgozóinak kulturális és szociális szükségletét...”* Majd befejezésül: *„Kíváncsok, hogy az átalakulás meg-egyezős formájában jöjjön létre, senki se érezze, hogy ki lett semmizve. Ezzel biztosítjuk legjobban a szakszervezeti munkánk fejlődését.”* Ez a jámbor óhaj sem teljesült. A könyvtárat a Vasas Szakszervezet vette át: a leltározáskor 7697 könyvet regisztráltak, ebből körülbelül hatezret kiselejtezték és a papírgyárba küldtek megsemmisítésre, de több is elveszhetett (vagy széthordták), mert amikor ezen év őszén a szakszervezeti könyvtár megnyílt, mindössze 1460 könyve volt. Erről a politikai akcióról, a felosztatás körüli bonyodalmakról országosan is meg lehetett volna hallani, de kevés forrás jelent meg nyomtatásban, és ez a tény különösen megemeli ennek a fejezetnek az értékét.

Ózd hosszú időn keresztül a magyarországi gyáripár egyik fellegetvára, mondhatni, jelképes – mostani divatszóval: emblematikus – helyszíne volt. Ezért a könyvtárkultúra itteni fejleményei – mint az iménti példa is mutatja – általánosítható tanulságokkal szolgálnak. Tehát Bánfalvi Lászlóné tanulmánya nemcsak a helytörténeti irodalmat gazdagítja, hanem a hazai könyvtártörténet országos folyamatainak, jelenségeinek megértéséhez is számottevő mértékben hozzájárulhat.

A téma jellegéből, az Olvasó Egylet sokoldalú tevékenységéből fakadóan a kötet segítheti a művelődés- és társadalomtörténeti vizsgálódásokat is. A zenekar, a dalárda, más vonatkozásban az egylettel szoros kapcsolatban álló gyártelepi iskola felsorakoztatott adatai elősegítik a közművelődés (itt talán helyesebb szóval: a népművelés) korabeli állapotának, illetve a hasonló jellegű népiskolák helyzetének, működésének kutatását. Az egyleti jegyzőkönyvekből, a könyvjegyzékekből következtethetünk a tagság műveltségi szintjére (például – ahogy a szerző is felhívja rá a figyelmet – a helyesírás színvonalára), irodalmi ízlésére. A társadalomtörténet és a történeti szociológia is találhat adalékokat, fogódzókat: így például a gyártelepi és a környékbeli munkások eltérő helyzetéről, tudati különbségéről, lakókörnyezetük minőségéről. Roppant érdekes lehet az Olvasó Egylet tagjainak összetétele is, főleg a munkások különböző rétegeinek jelenléte. Más szóval: a kötet segítheti bizonyos társadalom- és művelődéstörténeti beidegződések újragondolását, netán helyesbítését.

Mai hozadék

Nyilvánvaló, hogy ez a könyv a mostani könyvtáros nemzedékek, tágabban a mai ózdiak számára számos tanulságot kínál. Kettőt ezek közül mindenképpen érdemes kiemelni. Mindenekelőtt az elődök tiszteletére figyelmeztet, akiknek ál-

dozatos tevékenysége, helytállása, az egyletért és könyvtáráért, majd ezek megtartásáért folytatott küzdelme példa erejű, és a mai helytállásra buzdít, energiát meríthetünk belőle, erőt adhat a napi gondok legyűréséhez. Bánfalvi Lászlóné is helyesen érzékelte, hogy az ózdi Olvasó Egylet olyan alapot teremtett, amelyre ma is építkezni lehet. Ő úgy látja, *„hogyan egy fejlődőképes, »használóbarát« könyvtári modell”* jött létre, *„az egyesületi forma által nyújtott jogi keretek, az akkori lehetőségek közötti fenntartói és társadalmi meghatározottság nem egy teljesen zárt, hanem nyitásra is képes könyvtári szervezetet mutat.”* Elgondolkodtató szakvak, a megállapítás okvetlenül megérdemelné a mélyebb elemzést, akár az országos szakmai vitát is.

Az Ózdi Gyári Olvasó Egylet szellemi öröksége megköveteli a folytatást. Folytatni kell – természetesen megváltozott körülmények között, a telematika világában, újfajta közegben, információs rendszerben – a hajdani könyvtárosok, „kulturmunkások” erőfeszítéseit. Folytatni kell az ózdi könyvtárkultúra újabb szakaszának feltárását. Jóleső érzéssel konstatálhatjuk, hogy nemcsak a címlapon látható sorszám és alcím utal rá, hanem a szerző is közli: már készül az 1949 utáni évtizedek helyi könyvtártörténete. Érdeklődéssel várjuk a befejezést, a második kötet megjelenését. Folytatni kell a kötetben feltárt időszak további kutatását is. Számos lehetőség van az újabb mélyfúrásokra; engem leginkább az olvasmányok részletesebb tartalmi analízise és az olvasók társadalmi tagolódása izgatna, de nyilván sokat meg lehetne még tudni a művészeti csoportokról és az iskoláról, a könyvtárosokról, főleg a könyvtárnoki szerepet betöltő tanítókról is.

Az ózdi könyvtártörténet más települések könyvtárait, könyvtárosaikat, valamint a felsőoktatási intézmények nappali és levelező tagozatos informatikus könyvtáros szakos hallgatóit arra ösztönözheti, hogy saját városuk, községük könyvtári múltját, illetve egy-egy intézmény történetét hasonló módon dolgozzák fel. A minta adott, követni kell (kellene).

Befejezésül ismételjük meg: Bánfalvi Lászlóné könyve rengeteg adalékkal gyarapítja városa helytörténetét, erősíti az ózdiak identitástudatát, lokálpatrióta érzését; ugyanakkor elismerést érdemlő terméke, jeles darabja a hazai könyvtártörténet-írásnak és szellemi életünket is gazdagítja. Örülhetnek tehát a városukat szerető ózdiak, örülhet a könyvtári szakma és örülhetnek a művelődési terület rokonszenvező dolgozói is.

Örüljünk hát együtt!

(Bánfalvi Lászlóné: Az ózdi könyvtárkultúra története. I. A kezdetektől 1949-ig. Miskolc, 2007. II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, 187 p.)

Bényei Miklós

1956 Szentendrén

Méray Tibor, az 1956-os magyarországi forradalom egyik résztvevője, aki a legelső között kutatta és dolgozta fel a forradalom történetét, így ír egyik művében: „*A magyarországi '56-os forradalom megszépített csoda vagy hivatalos torzítás.*”

Abban ma már megegyeznek a vélemények, hogy az idegen, megszálló katonai hatalom által november 4-én hatalomba ültetett Kádár Jánosnak és társainak szükségük volt a a Méray által említett „hivatalos torzításra”, a forradalom eredményeinek, vívmányainak megtagadására, a valós események eltorzítására. Kádár és társai jól tudták, hogy az „ellenforradalom” – vagy ahogy a későbbiekben eufemisztikusan nevezték: az „'56-os sajnálatos események” – forradalmi jellegét, nemzeti és demokratikus mivoltát elismerni nem lehet, nem szabad, ezért azt következetesen fasiszta ellenforradalomnak, tőkés restaurációnak, a csőcselék terrorjának kell beállítania. És ahhoz, hogy kormányát és személyét el tudja fogadtatni az ország népével, be kellett mocskolnia, le kellett járatnia a magyar forradalmat – és különösen az azt követő szabadságharcot – hóhérkötéllel, börtönnel, létbizonytalansággal fenyegetve az igazságosabb, a demokratikus társadalom megteremtéséért, az ország függetlenségéért harcolókat. Ezért a forradalom ideje alatt keletkezett iratokat – amelyek hűen tükrözték volna a demokratikusan választott vezetők, testületek tevékenységét – összegyűjtötték és minden valószínűség szerint megsemmisítették. Ritka kivétel Szentendre városa, ahol a helyi bizottság működésének iratai viszonylag teljeskörűen megmaradtak; Pest megyében csak Szentendre városában és három községben történt ez meg. Hogy miért pont itt, és hogy kiknek a bátorságának, kockázatvállalásának volt ez köszönhető, azt én nem tudom. Tény, hogy amikor a '90-es évek elején levéltáros kollégám az önkormányzat iratainak felmérése céljából megtekintette a tanácsi irattárat, még akkor is félve nyitották ki neki a páncélszekrényt, mondván, hogy olyan utasítást kaptak, hogy ezeket az iratokat még a levéltárosoknak se mutassák meg. Szerencsére valaki volt olyan bátor, hogy megmutatta, így ezek az iratok most már végleg biztonságban vannak a Pest Megyei Levéltár raktáraiban...

A korszak kutatásának lehetősége a szakemberek számára is csak a '80-as évek legvégén, a rendszerváltozás idején következett be. Az elsőként megjelent feldolgozások, forrásközlések jellemzője a Budapest-centrikusság volt, és ha mégis szerepelt a vidék, akkor is csak a vidéki nagyvárosokról volt szó, illetve azokról a településekről, ahol a hatalom fellépése az átlagosnál jóval drasztikusabb volt, illetve, ahol több ember életét kioltó sortűzek dördültek el: Tiszakécske, Mosonmagyaróvár, Salgótarján, Miskolc. Sokan a vidék forradalmát még ma is e sortűzekkel azonosítják. Ennek az egyoldalúságnak az lett a következménye, hogy 1956-ot a főváros teljesen kisajátította magának, mintha az ország egyéb helyein nem történt volna semmi.

A vidékre kiterjedő „mikroszkopikus kutatások” elmaradása mellett – véleményem szerint – a kutatások másik fő hiányossága – paradox módon – a levéltári

források szinte kizárólagos használata volt. Kétségtelen, hogy ebben élen jártak maguk a levéltárosok is: főként azzal, hogy már 1989-ben megkezdődött a forradalom eseményeit bemutató levéltári források teljes körű feltárása, illetve feldolgozása. A források tudományos igényű és szintű feltárását, rendezését, megfelelő segédletekkel való ellátását indokolta a megnövekedett kutatói igény megfelelő kielégítése. Így aztán napjainkban a levéltárakban kényelmesen hozzáférhetőek és kutathatóak, a megfelelő segédletekkel ellátott megmaradt írott források. A viszonylag kényelmesen kutatható levéltári források mellett azonban – sajnálatos módon – háttérbe szorult a kétségtelenül több munkával, több utánjárással és fáradtsággal járó másik forrástípus feltárása: a még élő és jó memóriával – szerencsés esetben megmentett korabeli dokumentumokkal és fényképekkel is – rendelkező egykori szereplők vagy szemtanúk megkeresése. Az ő visszaemlékezéseik – dokumentumaik, fényképeik – pótolhatatlan forrást jelentenek. Nemcsak azért, mert – szemben a már levéltárakban őrzött iratokkal – a visszaemlékezni képes kortársak száma a biológia törvényei szerint napról-napra csökken, memóriájuk romlik, a családnál lévő iratok, személyes emléktárgyak elkallódnak, hanem mert segítségükkel olyan ismeretekhez is juthatunk, amelyeket az írott források nem őriztek meg. Ezek többnyire az akkor jelentéktelennek, hétköznapiaként ítélt események, amelyek gyakran csak szűk – esetleg csak családi – körben történtek meg, de amelyek mindenképp jellemzőek az adott korra. Nélkülözhetetlenek ezek a személyes emlékek azért is, mert segítségükkel lehet a korabeli iratok – elsősorban a rendőrségi vagy bírósági tanúvallomások – hitelességét ellenőrizni, azokat mintegy forráskritika alá vetni. Személyes visszaemlékezésekkel lehet a korszakra jellemző szándékos torzításokat, hamisításokat a legjobban korrigálni.

Fenti, általánosnak tűnő megjegyzéseim az 1956-os magyarországi forradalom és szabadságharc helytörténeti – azon belül megkülönböztetetten a Pest megyei – kiadványainak ismeretén alapulnak. Tény ugyanis, hogy a forradalom ötvenedik évfordulójára minden eddigénél nagyobb számú kiadvány jelent meg, a legkülönbözőbb formában és színvonalon. Külön öröndetes, hogy e kiadványok most már nem csak az országos eseményekkel foglalkoztak, a legtöbb megye, de számos város és kis település is meg tudta jelentetni helyi forradalmának feldolgozását. Mindezek eredményeként – Glatz Ferencnek, az MTA Történettudományi Intézete főigazgatójának megállapítása szerint – napjainkra az 1956-os forradalom hazánk történetének legjobban, legrészletesebben feldolgozott korszaka lett. Ebbe az öröndetes kiadványsorozatba kell beillesztenünk Máté György feldolgozását is Szentendre város '56-os forradalmáról. A kiadvány jelentőségét növeli, hogy – valószínűleg a főváros közelsége miatt – Pest megyében az országos átlagnál kevesebb olyan kiadvány jelent meg, amely a helyi forradalmat mutatja be. Azért is dicséretes Máté György vállalkozása, mert a „forradalom fővárosa” és Szentendre között mindvégig folyamatos és közvetlen kapcsolat volt.

Máté György elsődleges célja a magyarországi forradalom és azon belül Szentendre város eseményeinek megismertetése, a forradalom helyi szereplőinek lehetőség szerint teljes körű összegyűjtése, és mindezek bemutatása elsősorban a szentendrei lakosok számára. Összeállítása tudományos igényű ismeretterjesztő munka, ahol az elsődleges források a Szentendrén csaknem teljesen fennmaradt jegyzőkönyvek, a demokratikusan választott bizottságok működésének dokumentumai, valamint a bírósági perek iratai. Külön elismerés illeti a szerzőt, hogy nem

elégedett meg az írott források feldolgozásával, hanem – nyilvánvalóan jelentős többletmunkát vállalva – felkereste az egykori szereplőket és szemtanúkat. Mind-ezen gyűjtőmunkák eredményeként teljességre törekvő összeállítás született, amelynek adataihoz a későbbiekben nehéz lesz újabbakat hozzátenni. Nyugodtan rögzíthetjük, hogy gyűjtőmunkája során Máté György valamennyi jelenleg ismert és hozzáférhető forrást felhasznált.

A borítóján a szentendrei városháza '56-os emlékművét bemutató kis kötetet Dietz Ferenc szentendrei polgármesternek a forradalom jelentőségét röviden értékelő előszava nyitja meg, majd a *Bevezetőben* a szerző, Máté György ismerteti röviden felhasznált forrásait, a személyes adatok gyűjtése során szerzett – többnyire szomorú – tapasztalatait és munkájának legfontosabb célkitűzéseit. A szerző összeállítását hat fő fejezetre tagolja, amelyeken belül több – általában igen rövid – fejezet található. E tagolás – és a kötet elején található mutató segítségével – az összeállítás jól áttekinthető, könnyen kezelhető. A fejezetek vagy a szakirodalom felhasználásával készült önálló feldolgozások, vagy a szerző gyűjtő–feltáró munkájának eredményeként készített adattár jellegű összeállítások. És itt engedjenek meg egy szubjektív megjegyzést! Számomra – és gondolom, a szentendrieiek számára is –, a legérdekesebb és legizgalmasabb a IV. fejezet, amelyben a szerző a „szentendrei ötvenhatosokat” mutatja be: 170 személy – közülük 50 nemzeti bizottsági tag, 52 nemzetőr és 40 munkástanácsi tag – legfontosabb adatait ismerhetjük meg. Ugyanennek a fejezetnek a második részében a legfontosabb vezetők és közszereplők adatai és tevékenységük részletes leírása olvasható. Életek, emberek, sorsok vonulnak fel, amelyek mindegyikében meghatározó esemény volt az '56-os forradalom, és ezen belül is a szentendrei események. Itt szeretném felhívni a figyelmet a feldolgozás rendkívül olvasmányos stílusára, amely jelentősen segíti a kiadvány fő céljának megvalósítását, a tudományos igényű ismeretterjesztést. A hat fejezetet 29 eredeti dokumentum fénymásolata és 21 szöveggörgető kép – a főbb szereplők fényképei és néhány helyszín bemutatása –, valamint a felhasznált források és a rövidítések jegyzéke teszi teljessé.

Tudom, hogy Szentendrén is többen gondolják azt, hogy 1956 októberében a városban nem is volt forradalom, végső soron nem is történt itt semmi. A kétkedőknek válasz lehet az a száraz adat is, amit Dietz Ferenc polgármester közöl a kötet előszavában: „6 hősi halott, 26 börtönviselt, 8 internált, 291 emigrált... Egy nehéz örökség, egy magányos szabadságharc rideg szentendrei számai.” Én azonban egy másik tényre szeretném felhívni a figyelmet. Arra, hogy minden forradalomnak – legyen az bármilyen rövid is, eredményes vagy eredménytelen – legalább két szakaszát lehet megkülönböztetni. Az egyik – többnyire az első – az utcákon, tereken, közterületeken zajlik, nagy tömegek részvételével, mindenki szeme előtt. Gondoljunk itt Pest 1848. március 15-éjének vagy Szentendre 1956. október 25–26-ájának eseményeire. Látszólag ez „a” forradalom, ekkor történik a nép akaratának kinyilvánítása, a régi rend összeroppantása. Valójában azonban a forradalom célkitűzéseinek megvalósítása a nehezebb feladat, ami már nem az utcákon, mindenki szeme láttára, tömegek részvételével történik, hanem a különböző bizottságokban, testületekben, többnyire hosszas viták során a különböző tanácsstermek mélyén zajlik. És ez történt Szentendrén is. A demokratikus módon, közvetlenül a nép által megválasztott helyi vezetők, Zauer János kőműves, Huzsvik György ügyvéd, Pálffy Andor orvos vagy a nemzetőrpapancsnok, Jobbágy

János és társaik kemény harcot folytattak az utcai megmozdulásokat követő legfontosabb feladatok megoldásáért: a közellátás megszervezéséért, az élelem, a tüzelő, a mindennapi életfeltételek biztosításáért, a lakossághoz kikerült fegyverek összegyűjtéséért, a közbiztonság megteremtéséért, majd – november 4-e után – a lakosság életének megmentéséért, az adott körülmények között lehetséges normális élet megindításáért. Nem rajtuk, nem az ő tevékenységükön múlt, hogy végül is mindez nem úgy valósult meg, ahogyan azt ők is, és a részükre megbízást adó szentendreiek is szeretnék volna.

Ha a könyv gondos elolvasása után ezt valamennyi szentendrei lakos megéri és átérzi, akkor Máté György fáradozása nem volt hiábavaló, és érdemes volt az *1956 Szentendrén* című kiadványt megjelentetni.

(Máté György: *1956 Szentendrén*. Szentendre, 2007. Pest Megyei Könyvtár. /Szentendrei Füzetek, VII./)

Böör László

Minden kedves olvasónknak,
előfizetőknek, hirdetőnknek, kollégáknak
kellemes karácsonyi ünnepeket
és sikerekben gazdag, boldog új évet kívánunk.

A Szerkesztőség

3K
3K 3K 3K
3K 3K